

LAURA PIIPPO

Pimeä tie, pitkä matka kotiin: tilan tutkimusta Maarit Verrosen tuotannosta

Sarianna Kankkunen 2021: *Harassing Habitats: Experienced Space in Finnish Contemporary Fiction, A Study on Maarit Verronen*. Helsinki: University of Helsinki. 221 s.

Maarit Verrosen esikoisnovellikokoelman *Älä maksa lautturille* (1992) julkaisusta tulee tänä vuonna kuluneeksi 30 vuotta. Kirjailijan mittavaa tuotantoa kokoaa varsin sopivaan aikaan ilmestynyt Sarianna Kankkusen kotimaisen kirjallisuuden monografiamuotoinen väitöskirja *Harassing Habitats : Experienced Space in Finnish Contemporary Fiction, A Study on Maarit Verronen* (2021), joka on samalla ensimmäinen Verrosen tuotantoa käsittelevä väitöskirjatasoinen tutkimus. Aiemmin Verrosen teoksia on kirjallisuuden opinnäytetöissä tarkasteltu esimerkiksi sankarinarratiivien, sukupuolen problematiikan, lajien ja paikkojen näkökulmista. Kuten Kankkusen väitöskirjan liitteenä olevasta opinnäytetöiden listasta käy ilmi, oli Verrosen tuotanto suosittu maisterintutkielmien aihe erityisesti 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Tässä voidaan nähdä myös selvä yhteys laajempaan spekulatiivisen fiktion suosion nousuun ja valtavirtaistamiseen suomalaisessa kirjallisuudessa 1990-luvulta alkaen, mistä Kankkunen mukaan voidaan kiittää osin juuri Maarit Verrosta. Verronen on usein nimetty ulkopuolisten yksinäisten ja matkaajien kuvaajaksi. Kankkunen väitöskirja avaa lukijalle, miten nämä määreet ja kokemukselliset positiot syntyvät tekstissä suhteessa ympäröivään elettyyn ja jaettuun tilaan, joka on aina lähtökohtaisesti sekä sosiaalinen, materiaallinen, konkreettinen että abstrakti käsite. Tähän viittaa jo työn monimerkityksinen otsikko, jota Kankkunen johdannossaan avaa. ”Harassing Habitats” pitää sisällään elintilat, jotka vaikuttavat eläjiinsä ja kokijoihinsa näitä häiritsevästi mutta joihin myös samassa hengessä vaikutetaan ja joita häiritään ja muokataan.

Kankkunen väitöskirjassa on kaksi keskeistä juonetta: Maarit Verrosen monimuotoista tuotantoa kuvaava ja koostava analyysi sekä niin sanottua tilallista käännettä ihmistieteissä – mukaan lukien kirjallisuudentutkimus – kriittisesti jaotteleva keskustelu. Kankkunen nimeää yhdeksi väitöskirjansa tehtäväksi arvioida tilallisuuden ja tilan tutkimuksen soveltuvuutta ja sovellettavuutta kaunokirjallisessa analyysissä. Aivan viime vuosina tilallisuutta pohjoismaisessa kirjallisessa kontekstissa ovat käsitelleet myös esimerkiksi Kristina Malmio ja Kaisa Kurikka toimittamassaan teoksessa *Nordic Spatialities* (2020), johon Kankkunenkin työssään viittaa. Tarkemman tarkastelun kohteeksi asettuvat jo nimiensäkin puolesta tutkimuksen näkökulmaan kytkeytyvät romaanit *Pimeästä maasta* (1995), *Luolavuodet* (1998), *Pieni elintila* (2004), *Saari kaupungissa* (2007), *Karsintavaihe* (2008) ja *Kirkkaan selkeää* (2010) sekä novellit ”Mökki autiolla rannalla” ja ”Unohtaja” kokoelmasta *Kulkureita & Unohtaja*

(1996). Myös muita teoksia Verrosen laajasta tuotannosta käsitellään suppeammassa mitassa.

Kankkusen tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat tila (*space*), paikka (*place*), rajat (*boundaries*), kartoitus (*mapping*), erämaa (*wilderness*), dystopia ja koti. Tutkimus käsittelee tilallista mielikuvitusta, villejä ja dystooppisia tiloja sekä kotiinpaluuta ja kodin merkitystä erityisesti elettyjen tilojen näkökulmasta Verrosen teoksissa. Tilan ja tilallisuuden tutkimus ammentaa erityisesti fenomenologiasta, jälkistrukturalistisesta ajattelusta sekä maantieteestä, jonka ydintä esimerkiksi tilaan liittyvien käsitteiden *space*, *place* ja *location* erottelu on. Tutkimussuuntauksella on vahva yhteys myös prosessuaaliseen filosofiaan, joka painottaa kehkeytymistä lopputuloksen sijaan.

Harassing Habitats : Experienced Space in Finnish Contemporary Fiction, A Study on Maarit Verronen on kiinnostava ja omailmeinen lisäys viime vuosina yhä runsaslukuisemmaksi kasvaneeseen ympäristöllisyyttä painottavien, usein posthumanististen ja uusmaterialististen lähestymistapojen joukkoon. Tällaista tutkimusta edustavat esimerkiksi Karoliina Lummaan (2010), Juha Raipolan (2015), Kaisa Kortekallion (2020) ja Miikka Laihisen (2021) väitöskirjat sekä Elsi Hyttisen ja Karoliina Lummaan toimittama artikkelikokoelma *Sotkuiset maailmat* (2020), kuten myös osin saman toimittaja- ja kirjoittajajoukon antologia *Reconfiguring Human, Nonhuman and Posthuman in Literature and Culture* (2019). Sarianna Kankkusen sovellus tästä laajemmasta tutkimusintressistä asettuu valitsemiansa lähtökohtiensa kautta kuitenkin lähemmäksi perinteisempiä humanistisia lähestymistapoja kuin monet tässä suhteessa radikaalimmat ei-inhimillistä tavoittavat verrokkinsa. Tämä lienee seurausta esimerkiksi fenomenologian painottamista inhimillisen kokijan ja kokemuksen näkökulmista, jotka ohjaavat tulkinnallista katsetta ympäristöistä kohti niitä jäsentävää ja merkityksellistä havaintopistettä. Valinta on onnistunut, sillä se näyttää tutkimuksessa nousevan tutkimuskohteidensa poetiikasta. Näin väitöskirjasta muodostuu samalla Verrosen kirjailijapoetiikan kattava kuvaus.

Kankkunen esittää analyysinsä pohjalta uskottavasti käsittelemisensä teosten poetiikan rakentuvan nimenomaan erilaisille tilallisuuksille sekä näitä konkretisoiville metaforille. Samalla korostuu teosten yhteys esimerkiksi antiikin mytologiaan ja sen myyttien samankaltaiseen tapaan hyödyntää näitä tilallisuuden metaforia, kuten esimerkiksi luolastoja. Kiinnostavaa on, että Kankkusen analyysi kytkee Verrosen tuotannon enemmän tähän perintöön ja viitekehykseen kuin osaksi muuta aikalaiskontekstia ja nykykirjallisuutta. Tämä on yksi tutkimuksen keskeisistä tuloksista mutta osittain myös näkökulmallinen valinta. Tämä perusteltu ja tutkimuksen tilallista kontekstia ajallisen sijaan painottava selkeä linja avaa Verrosen erityisyyttä suomalaisen nykykirjallisuuden kentällä mutta myös entisestään lujittaa hänen erillisyyttään, joka on toistunut myös Verrosen tähänastisessa kirjailijakuvasa. Työ esittää Verrosen suomalaisesta kaanonista poikkeavana mutta myös sitä täydentävänä tekijänä. Kankkusen mukaan Verrosen eroaa aikalaisistaan erityisesti suhteessa realismin perintöön. Samalla tutkimus pyrkii esittelemään kirjailijan myös

laajemmille yleisöille, mihin Kankkusen työtään varten kääntämät katkelmatkin osaltaan tähtäävät. Samaan aikaan Verrosen teoksia vertaillaan ja suhteutetaan analyysissa kiinnostavasti sekä ajallisesti että määrällisesti laajaan kotimaisen ja kansainvälisen kirjallisuuden kenttään, mikä on myös omiaan suuntaamaan teosta laajemmalle lukijakunnalle.

Kankkusen väitös asettuu alati kirjallisuudentutkimuksessa vahvistuvaan monitieteisyyden ja teoreettisen moniaineksisuuden virtaan. Ympäristöhumanistisen ajattelun rinnalla Kankkusen luennassa kulkevat kuitenkin myös sellaiset kirjallisuudentutkimukselle tutummat menetelmät kuin intertekstuaalisuuden avaaminen ja kuvaaminen, lähiluku, lajitutkimus ja kertomuksen rakenteiden analyysi. Työssä nämä yhdistyvät hienopiirteisesti ja perustellusti toisilta tieteeltä ja tutkimuksen aloilta lainattuihin teorioihin ja pitävät yllä kirjallisuudentutkimuksellisten näkökulmien relevanssia kirjallisuuden tutkimuksessa. Työn keskeistä antia on Verrosen kirjailijapoetiikan pieteetillä tehdyn kuvauksen lisäksi tilan tutkimuksen ja ekokritiikin vertailu sekä suhteuttaminen kirjallisuudentutkimuksen metodeihin. Näiden pohjalta Kankkunen muotoilee alustavia kategorisointeja sekä erilaisille tilallisuuden metaforille että tilallisuuden analyysille kirjallisuudessa. Onkin kiinnostava nähdä missä määrin tuleva tutkimus, jolle Kankkunen osin sanansa osoittaa, tulee tarttumaan näihin analyysikategorioihin.

Kirjoittaja

Laura Piippo, FT, postdoc-tutkija, Tampereen yliopisto, laura.piippo@tuni.fi